

opusdei.org

1937. L'estada més llarga a Barcelona

Capítol tercer, en àudio i en text, del llibre “Escrivà de Balaguer a Catalunya, 1913-1974. Petjades de sant Josepmaria”, obra de Josep Masabeu publicat el 2015 a Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

11/12/2022

Escolta la lectura del capítol
(01:22:59)

Disponible també a [ivoox](#) i [iTunes](#)

III. 1937. L' ESTADA MÉS LLARGA A BARCELONA

Els primers anys de l'Opus Dei

A partir del 1928, quan veu la missió que Déu li encomana, sant Josepmaria comença a difondre l'ideal de santedat enmig del món entre estudiants universitaris, treballadors, sacerdots... Va posar en marxa una autèntica campanya d'oració i de mortificació, sobretot buscant l'ajuda en els pobres i malalts de Madrid. Demanava a tothom per la seva santedat, perquè veia que aquesta era l'única manera de secundar la Voluntat de Déu.

Sovint convocava els estudiants en un senzill bar, El Sotanyillo, on els anava explicant l'Opus Dei. Amb el temps, van arribar les primeres vocacions i el grup va augmentar fins al punt que va haver de buscar un

lloc adient, més espaiós, que facilités aquesta tasca de formació. A finals de 1933, va començar l'Acadèmia DYA, una acadèmia d'estudiants on s'impartirien classes de Dret i Arquitectura. En realitat, el significat d'aquelles sigles responia també al lema 'Déu i Audàcia'.

Amb DYA moltes més persones podien participar de les xerrades amb sant Josepmaria. El Pare, com l'anomenen els fidels de l'Opus Dei, anava redactant els documents fundacionals per perfilar i consolidar el nou itinerari de santedat dins de l'Església, amb vistes als milers i milers de persones de tot el món que vindrien en el futur.

Pensava ja en l'expansió de l'Opus Dei per altres ciutats d'Espanya i altres països... Però els projectes es veieren forçosament truncats.

La guerra civil espanyola

A la dècada dels anys trenta, durant la segona República, l'ambient polític era molt tens. La divisió entre radicals de diferents faccions va portar el país a una fractura profunda, que desembocaria en continus enfrontaments. Espanya estava partida en dos i, encara que la majoria de ciutadans no s'identificava amb cap dels extrems, la propaganda abrandava el foc de l'odi.

En aquest clima, l'ambient anticlerical s'havia aguditzat en alguns sectors, que cada vegada tenien més pes. I així van passar els anys amb tensions, en un ambient de fervors polítics i actuacions bàrbares desproporcionades, fins a arribar al 18 juliol de 1936, quan tingué lloc l'alçament militar i l'esclat de la Guerra Civil.

Per aquestes dates, sant Josepmaria continua a Madrid. Només eren un

grapat els membres de l'Opus Dei, tots joves, estudiants la majoria. Amb la serenor de qui està endinsat en Déu, procura transmetre'ls pau, fomentant la comprensió, la concòrdia davant els qui no pensessin com ells. Viure a la capital espanyola per a un mossèn suposava estar exposat a tot tipus de perills: les milícies armades registraven les cases i qualsevol veí podia ser un delator. Moltes vegades el càstig era la mort.

L'esclat de la Guerra Civil espanyola, comportà l'aturada dels plans d'expansió apostòlica de l'Opus Dei - València i París- que sant Josepmaria havia previst. Va haver de restar a Madrid amagat, passant de casa en casa, en unes condicions lamentables. Després de moure's d'un lloc a l'altre, va aconseguir amagar-se al sanatori del Dr. Suils, centre per a malalts mentals, amb la complicitat del director. Més

endavant, es refugia a la Legació d'Hondures, amb alguns membres de l'Opus Dei, en circumstàncies penoses: poc espai vital, pocs recursos alimentaris... La majoria dels seus seguidors eren a Madrid, a València o en els diversos fronts; i a d'altres, com en José Ramón Herrero Fontana[1], el més jove dels fidels de l'Opus Dei, la guerra l'havia agafat a l'altra zona d'Espanya.

Ningú no sabia quant de temps havia de durar la guerra. Sant Josepmaria no podia dur a terme la seva missió divina en llibertat i els seus desitjos de complir la Voluntat de Déu es veien totalment frustrats. No obstant això, realitzava una intensa tasca sacerdotal pels carrers de Madrid. Aquesta incertesa el duia a preguntar-se què havia de fer per prosseguir l'expansió apostòlica de l'Opus Dei. Buscava la llibertat imprescindible per poder dedicar-se al desenvolupament de l'Opus Dei.

En aquells dies, José María Albareda[2], també de l'Opus Dei, va rebre notícies d'un germà seu que havia passat a l'altra zona d'Espanya per la frontera francesa; i per mitjà de mossèn Pascual Galindo Romeo[3], un sacerdot amic de sant Josepmaria, es van assabentar també que a Barcelona s'organitzaven partides per sortir cap a França. Els pocs fidels de l'Opus Dei que hi havia en aquell moment a Madrid van pensar de marxar cap a Barcelona acompanyant sant Josepmaria, i intentar creuar la frontera a través dels Pirineus.

Però els dubtes sobre si abandonar o no Madrid assaltaven sant Josepmaria. Les vacil·lacions, majorment per sobresalt del cor, i la possibilitat de tornar enrere, l'angoixaven quan li venia al cap aquesta difícil decisió. Era palès que li costava molt deixar els d'una zona per atendre els de l'altra: ho veia com

si abandonés –no era pas així- una part de la família per reunir-se amb els altres membres dispersos. Va estar meditant llargament sobre aquest punt, i ho va consultar amb els de l'Opus Dei que l'acompanyaven. Era clar que necessitava arribar com més aviat millor a l'altra banda del país, on podria desenvolupar amb normalitat el seu ministeri sacerdotal. I el mitjà per aconseguir-ho, en aquells moments, era a través dels Pirineus, i a peu: des de Catalunya, passar a Andorra i a França i entrar a Espanya per la frontera bascofrancesa.

Haviem precipitat la marxa a Barcelona, perquè era una manera de cremar les naus -escriu Juan Jiménez Vargas[4], un altre dels fidels de l'Opus Dei que l'acompanyaria- pensant que per carta ja no hi havia res més a fer, i tot s'havia de gestionar sobre el terreny. Un cop a Barcelona

vam comprendre que no era tan fàcil establir contacte amb els qui es dedicaven a passar gent. Ens van presentar diverses persones que podien aconseguir alguna cosa, però no hi havia manera de concretar, en part per la seva desconfiança natural, perquè de qualsevol descuit podia sorgir una denúncia, i més que res perquè era un mal moment. Havien caçat recentment una expedició, i la premsa va donar la notícia d'una manera alarmant. Se sabia, a més, que aquest fet havia motivat un reforç de vigilància a la frontera i zones d'accés[5].

A causa d'aquestes dificultats, l'estada de sant Josepmaria a Barcelona es va perllongar més del que en principi es preveia. Comptaven estar-hi menys d'una setmana, i van haver de passar-n'hi sis. Va ser l'estada més llarga de sant Josepmaria a Barcelona: una espera forçosa de quaranta-un dies, del 10

d'octubre al 19 de novembre de 1937[6].

Tot referint-se a aquells dies, el 1968 recordava: *A Barcelona vaig continuar fent tot el bé que podia*[7].

Estació de França

El 8 d'octubre de 1937 a les 12 del matí, entre grans incerteses, Josepmaria Escrivà, acompanyat de Manolo Sainz de los Terreros[8] i José María Albareda -que ja formaven part de l'Opus Dei- i de Tomás Alvira[9] -que no ho era en aquell moment-, va sortir de Madrid amb cotxe per la carretera de València. A les 8 del vespre, després de passar diversos controls, van arribar a la ciutat del Túria. En Juan Jiménez Vargas s'havia avançat dos dies i els esperava allà per sortir cap a Barcelona. L'endemà, 9 d'octubre, al final de la tarda, els cinc agafaven el ferrocarril que els duia a la Ciutat

Comtal. En Pedro Casciaro[10] i en Paco Botella[11] els van acomiadar a l'estació i romangueren a València, amb la tristor de no saber si tornarien a veure el Pare. Si sortia bé l'expedició, tindrien l'oportunitat d'unir-se a ells, però tot quedava en l'aire. Sant Josepmaria, des del tren, amb discreció amb la mà mig amagada sobre el pit, on portava la capseta metàl·lica amb unes quantes Formes Consagrades, feu el signe de la creu.

Començava un llarg viatge no precisament de plaer: els viatgers no van aconseguir agafar el son en tota la nit. El tren anava ple de gom a gom, amb cotxes bruts i atrotinats, amb persones que dormien ajagudes pels passadissos, la major part milicians que venien dels fronts amb permís. Se sentien freqüents blasfèmies i renecs.

Sant Josepmaria va passar la nit desagreujant el Senyor –demanant-li perdó pels insults i grolleries que sentia dir- i, davant la possibilitat d'un sacrilegi a causa d'un registre, va decidir, ja de matinada, consumir les Sagrades Formes que portava en una cigarrera de plata embolicada en una bosseta rectangular amb els colors de la bandera d'Hondures, que va utilitzar durant tota la guerra per a aquest fi. Van anar passant-se un a un la cigarrera a la plataforma de la part posterior del vagó, que estava a l'aire lliure, i van anar combregant, entrant al lavabo[12].

El diumenge 10 d'octubre de 1937, a dos quarts de dotze del matí, el comboi va fer la seva entrada a la Ciutat Comtal a l'estació de França. De seguida va escriure unes ratlles per a Isidoro Zorzano[13], un dels primers seguidors de sant Josepmaria, que s'havia quedat a Madrid com a responsable, i que va

morir el 1943 amb fama de santedat, per informar als de Madrid sobre la seva arribada.

Cèntric Hotel. La Rambla 126

Excepte en José María Albareda, sant Josepmaria i la resta del grup es van allotjar al Cèntric Hotel, situat a la Rambla 126, al mateix edifici on hi havia la seu de Ràdio Associació de Catalunya. Llavors era la Rambla dels Estudis 8.

Per l'hora del matí en què van arribar, segurament no va celebrar Missa aquest dia, ja que en aquell temps només es podia oficiar l'Eucaristia fins al migdia.

Tot i haver passat la nit al tren en condicions difícils, sense dormir, van dedicar la tarda de diumenge a passejar per la ciutat, per tal de fer comes, com a preparació per a una possible sortida de Barcelona d'un dia per l'altre.

Casa de la Concha Suelves.

República Argentina 60

En José María Albareda va anar a viure a l'avinguda República Argentina 60. En aquella casa, Concha Suelves Montagut, vídua de Montagut[14], havia acollit diverses persones entre les quals es trobaven dues senyores vídues, consogres entre si: la Pilar Herrera[15], mare d'en José María Albareda, i la consogra d'aquesta, la Dolores López-Pelegrín[16] -marquesa d'Embid-, amb els seus cinc néts: la Pilar[17], la Dolores[18], la María Luisa[19], en Luis[20] i en Manuel[21]. A més, hi havia altres estadants, un d'ells es deia Pulido i era guàrdia d'assalt[22].

Era una torre que disposava d'un jardí que donava a la part de darrere, al qual també s'accedia pel carrer Bolívar 19. Actualment aquella casa no existeix. Després de la guerra es va construir un nou

edifici, i el jardí va desaparèixer per la construcció d'altres habitatges.

Carmen[23], una de les filles de Concha havia posat un rètol a la porta de la casa, com si es tractés d'un habitatge confiscat per la FAI, la Federació Anarquista Ibèrica. A l'empara d'aquesta protecció vivien relativament tranquils. S'hi havia allotjat mossèn Pascual Galindo Romeo, aquell sacerdot amic de sant Josepmaria que havia enviat a Madrid la informació per passar a França.

Recorda la Blanca Puig Montagut[24], néta de la Concha Suelves:

Un dia d'octubre de 1937 es presentà a casa en José María Albareda, que acabava d'arribar a Barcelona amb uns amics per intentar passar-se a l'altra banda d'Espanya pels Pirineus. Va viure a casa de l'àvia fins que van emprendre la travessia. Els altres del

seu grup venien a casa de tant en tant[25].

L'endemà d'arribar a Barcelona, el dilluns 11 d'octubre, sant Josepmaria va celebrar l'Eucaristia per a tots els estadants a la casa de la República Argentina 60. Va ser la seva primera Missa a Barcelona. Recorda la Pilar Albareda Díaz, la més gran de les nétes de les dues consogres:

Abans de la Missa ens vàrem confessar les àvies i les tres noies (els nois no havien fet encara la primera comunió). Va ser la primera vegada en tota la guerra que ens vàrem poder confessar i assistir a Missa.

La Missa se celebrà a l'habitació que ocupàvem en el pis inferior de la casa, amb sortida directa al jardí, que tenia quatre llits i una calaixera. El Pare celebrà sobre la calaixera, amb una copa de cristall blau, i utilitzant una llibreta on hi tenia escrits els textos.

A mitja Missa entrà al jardí en Pulido, el guàrdia d'assalt. Tots ens espantàrem. Automàticament l'àvia Pilar Herrera, la mare de José María Albareda, es va estirar al llit i l'oncle José María al seu costat va fer veure que era el metge. En veure tanta gent, Pulido passà de llarg, i continuà la Missa sense cap altre entrebanc.

Acabada la Missa, vaig ajudar sant Josepmaria a esmicolar i enterrar al jardí la copa de cristall blau que havia utilitzat com a calze perquè volia evitar que aquell objecte que havia contingut la Sang de Crist, tingués més endavant una utilització profana[26].

Sant Josepmaria visitava amb freqüència la mare d'en José María Albareda i les altres persones que vivien allà. Explica en Pedro Casciaro -que va arribar a Barcelona des de València uns dies més tard- que els néts li inspiraven gran tendresa al

*Pare, que va comentar alguna vegada: Em fan molta llàstima, mostren la crueltat de les revolucions, els seus pares han hagut de fugir sense poder emportar-se'ls; els petits, atesos per les seves àvies, dues ancianes malaltes i atemorides pels assassinats dels seus parents més propers, no poden evitar que aquests nens visquin al carrer i passin fam. Nosaltres poc podíem fer per ells. El nostre esmorzar consistia en un 'aguachirle', que ni arribava a ser malta, amb dues o tres galetes endimoniadament salades, que preniem en un bar. El Pare guardava les seves per donar-les a aquests nens i, quan podia, els donava també part del seu escanyolit dinar. Com que no podia donar-los una altra cosa, tractava de suplir amb afecte les moltes mancances que patien aquestes criatures. **Entretén-los una estona, juga-hi**, solia dir-me. També buscava amb això que jo em*

distragués perquè s'havia adonat que aquells nens em feien molta gràcia.

*Una vegada, per divertir-los, els vaig dir que dibuixaria alguna cosa. Els vaig preguntar què volien: un gos, un automòbil, un retrat? Em van demanar unànimement que els pintés un plat amb un bon parell d'ous ferrats. Així ho vaig fer, és més, vaig afegir de la meva collita, en el dibuix, unes apetitoses salsitxes. Els nens feien salts d'alegria i es llepaven els llavis contemplant tot allò. Llavors va entrar el Pare i en veu baixa, perquè ells no ho sentissin, em va dir: **Però no veus, fill meu, que és una crueltat mental dibuixar això a aquests nens famolencs?**[27]*

El 1968, parlant breument d'aquells moments, sant Josepmaria recordava: ***A casa de la mare d'en José María Albareda també hi vivia la seva consogra, la marquesa d'Embid, i uns néts seus.***

Quan hi anàvem, preguntàvem als nens: què voleu que us pinti? I responien: un got de llet. Vosaltres no sabeu què és passar gana!...[28]

El contacte: En Mateu el Lleter. Bar Bonavista. Ronda de Sant Antoni 84

La Pilar Herrera, la mare d'en José María Albareda, els va donar les dades necessàries per trobar els intermediaris per al pas de la frontera. Aquell mateix dia, dilluns 11 d'octubre 1937, seguint les indicacions rebudes, van anar a trobar un establiment a la ronda de Sant Antoni, número 84. Es tractava del Bar Bonavista. *Pel seu aspecte -taulell de marbre i taules de marbre amb potes de ferro- en dèiem la lleteria, encara que més aviat era un bar on fins i tot servien menjars i begudes*, recorda en Juan Jiménez Vargas[29]-. Actualment els baixos de l'edifici estan desocupats. El lloc és

cèntric, està molt a prop de la Plaça Universitat.

Allà van preguntar pel Mateu, a seques, que va resultar ser el mateix que era al mostrador. Més tard van saber que aquell home es deia Mateu Molleví Roca[30], encara que d'entrada el van batejar amb el sobrenom de 'Mateu el Lleter'. Era una persona de mitjana edat, que inspirava confiança. En aquell moment tenia quaranta-vuit anys. Vivia amb la seva dona i els seus fills al primer pis, porta segona, del mateix edifici, a sobre del bar.

La família d'en Mateu Molleví Roca era de cal Mateu, una explotació agropecuària que tenia vaques lleteres en el petit poble de Peramola, prop de la frontera amb Andorra. El seu germà, en Josep Molleví Roca[31], l'hereu de cal Mateu, que llavors tenia cinquanta-set anys, portava el negoci familiar que comprenia

també la lleteria Mateu al carrer Tamarit 189 de Barcelona, molt a prop del bar Bonavista. El seu fill Mateu Molleví Serra[32] baixava a Barcelona cada setmana des de Peramola pels negocis de la llet, i podia establir fàcilment contacte entre els fugitius i l'organització de Peramola que es dedicava a l'evasió de gent.

Els llocs de contacte habituals amb els qui volien passar la frontera eren el bar Bonavista de la ronda, o la lleteria Mateu del carrer Tamarit. A Mateu Molleví Roca li resultava molt fàcil anar a la lleteria del carrer Tamarit, a uns dos-cents metres de casa, per entrevistar-se amb els fugitius, ja que era un lloc més discret que el bar[33].

Van quedar per veure's l'endemà. El dimarts 12, en Mateu els va explicar llavors que l'enllaç era un subjecte anomenat Vilaró; el trobarien

l'endemà, dimecres, a la cantonada del bar Flora de la Gran Via.

Bar Flora. Gran Via de les Corts Catalanes

El dimecres 13, a l'hora convinguda, en Juan Jiménez Vargas s'hi va presentar amb un diari doblegat per la meitat, com a contrasenya. Però aquell individu mai no va aparèixer. És possible que hagués trobat ja altres clients. Segons en Mateu, el preu que Vilaró cobrava per persona era de 2.000 pessetes. No es coneix el número de la Gran Via on es trobava aquest local.

Quan en Juan va tornar al Cèntric Hotel amb la cara llarga, aspecte cansat i el diari doblegat per la meitat sota el braç, feia tres hores que s'esperaven. Va explicar la història del seu fracàs. Però el que no sabia és que només es tractava d'una aparent adversitat, ja que molt probablement, aquesta expedició de

fugitius va ser una de les fallides en aquells dies, interceptades pels milicians. Així doncs, de moment la sortida de Barcelona es posposava.

Des de la Ciutat Comtal, sant Josepmaria seguia mantenint correspondència amb els membres de l'Opus Dei i altres persones que sovintejaven la seva atenció pastoral. Ja a Madrid havia aconseguit organitzar una correspondència regular amb els qui es trobaven dispersats per diversos refugis madrilenys i, fins i tot, amb aquells que havien quedat retinguts a València. Cartes escrites de tal manera que escapessin la censura, amb un codi que es va fer ràpidament familiar[34]. A continuació en detallem alguns mots en clau, que feien servir:

Don Manuel, o simplement *Manuel*, era Déu, el Senyor.

Doña María, la Mare de Déu,
naturalment.

El fundador era *l'Avi*, figura tendra però obstinada en un gran i prometedor *negoci de família*, l'Opus Dei. Signava les cartes com *Mariano*. Era el seu quart nom de pila, i el fundador el va utilitzar tota la seva vida, com a manifestació de devoció filial a la Mare de Déu, en les cartes que dirigia als membres de l'Opus Dei.

Els *néts* o *petits*, eren els membres de l'Opus Dei, amb noms canviats, de vegades en femení, etc.

Lola és la mare del fundador, *l'Àvia*, Dolores.

La *casa de José Ramón* es refereix a l'altra zona d'Espanya, on l'havia agafat la guerra a José Ramón Herrero Fontana, el més jove dels membres de l'Opus Dei.

Algunes cartes eren escrites pel mateix *Avi*, altres, pels *néts*, altres, a mitges.

En una d'aquestes cartes escriu a Isidoro Zorzano per exposar un nou pla: organitzar una segona expedició amb tots els membres de l'Opus Dei que estaven refugiats a Madrid. Havien d'ajuntar-se a València amb en Pedro Casciaro i arribar a Barcelona. Aquest mateix dia 13 va enviar a València un telegrama, tot convidant en Pedro a passar per Barcelona per exposar-li al detall el seu pensament i perquè conegués personalment en Mateu i altres intermediaris.

Casa de la Rafaela Caballero.

Diagonal, 371, 4t 2a

Com que no anaven amb gaires diners, el dijous 14 van deixar l'hotel i es van traslladar a la casa de la senyora Rafaela Caballero, vídua de Cornet[35], a l'avinguda Diagonal

371, 4t 2a, cantonada amb el carrer de Pau Claris. Actualment hi ha un nou edifici en el seu lloc.

Rafaela Caballero Alcausa, que vivia amb la seva mare Margarita Alcausa, vídua de Caballero[36], recorda així aquells moments:

En el mes d'octubre o novembre de 1937, cap a les cinc de la tarda, es va presentar Mons Escrivà de Balaguer, vestit correctament. Estava molt prim, no tant per l'escassetat de menjar, com pel seu patiment. Portava el cabell curt, i tenia un aspecte de quaranta o cinquanta anys. Em va dir directament que jo havia tingut amagades, a casa, diverses persones amigues seves, i que venia a veure si tenia lloc. Em va dir que era sacerdot i que tenia el seu cap posat a preu.

La meva primera reacció va ser de por, per si era un parany per fer-me confessar que havia tingut gent

amagada, de manera que vaig dir que no tenia lloc. Llavors va arribar la meva mare i va preguntar:

- Què passa?

Doncs aquest senyor que diu que és sacerdot -li vaig contestar jo- i que hem estatjat aquí diverses persones.

- És vostè sacerdot? - Li va preguntar la meva mare.

*- **Sí, i tant** - va dir Monsenyor.*

Ella va dir: - Pot quedar-se.

Mons. Escrivà de Balaguer venia sol. Li vam donar una bonica habitació que donava a la Diagonal. Monsenyor no dinava mai a casa. Sortia al matí i tornava a la tarda, al voltant de les 6 o 6.30.

De vegades, la meva mare, d'amagat meu, li donava una tassetta de cafè; no m'ho deia a mi, perquè sabia la feina que em costava trobar els aliments.

Quan me'n vaig assabentar i vaig preguntar a la meva mare perquè ho feia, de sobte m'ho va negar, encara que després va confessar que ho havia fet alguna vegada. Per comprar menjar, en aquells temps de fam, vaig haver de vendre la ràdio i les joies[37].

La senyora Rafaela Caballero, dona experimentada en el tracte amb transeünts i coneixedora de la condició sacerdotal de sant Josepmaria, els va facilitar estar al resguard de denunciants.

Mons. Escrivà no pagava allotjament. Als qui no podien pagar no els demanàvem res, i els qui podien ens ho donaven espontàniament, sense que els ho demanéssim[38].

Aquesta senyora -recorda en Juan Jiménez Vargas- intervenia de manera decisiva en les gestions per connectar amb la gent que ens havia de conduir a passar la frontera, i per això la seva

gestió era molt d'agrair. Crec que va quedar amb la satisfacció que efectivament li ho agraïem, com llavors es mereixien actituds d'aquest tipus que, en definitiva, per al qui les feia tenien evidentment un risc personal[39].

L'endemà, divendres 15 d'octubre, en Pedro Casciaro es va presentar a Barcelona, on romandria vint-i-quatre hores. Pel telegrama, havia entès que el cridaven per unir-se a l'expedició i travessar els Pirineus. Desertà de la caserna on estava destinat, ja que va interpretar que no tornaria a València. No va ser així i, en tornar a la caserna, el van considerar desertor. El van arrestar diversos dies, però el càstig, tenint en compte la gravetat del delicte, va resultar benigne.

El Pare i en Juan Jiménez Vargas m'estaven esperant a l'estació. Va ser un dia ple d'emocions. Només arribar,

vaig assistir a la Missa que el Pare va celebrar a la casa on havien trobat allotjament. Al costat del dormitori que ocupava el Pare hi havia una saleta petita; allà, sobre una calaixera es va preparar el necessari per a la santa Missa.

Vaig estar tot el dia amb el Pare, unes vegades tot sol, altres acompanyat d'en Juan Jiménez Vargas. M'havia cridat a Barcelona perquè finalment havien aconseguit establir contacte amb alguna persona d'aquelles que organitzaven expedicions per passar la frontera. No vaig saber el seu nom, només vaig saber que es feia dir 'el lleter', i que facilitava el pas pels Pirineus. Jo hi havia de quedar connectat d'alguna manera; tornar a València i, després, mirar d'organitzar un altre grup en què poguéssim sortir diversos membres de l'Obra[40].

Aquella mateixa nit, després de sopar en una taverna del port, de la qual

desconeixem les dades, sant Josepmaria i Juan acompanyaren en Pedro fins a l'estació. Mentre sopaven, els va sorprendre un bombardeig aeri, amb la consegüent apagada de llum. *Enmig del soroll de la sirena d'alarma, -afegeix el mateix Pedro- el Pare feia broma, animant la conversa amb en Juan i amb mi, en aquella foscor tot just mitigada per una espelma, que encara donava més ambient a la taverna [41].*

Una trobada providencial

Un d'aquells primers dies d'estada a Barcelona, en Tomás Alvira es va trobar al carrer per casualitat amb en Francisco Gayé Monzón[42], un amic de Saragossa.

En Juan Jiménez Vargas recorda que *en Gayé li va parlar d'un seu cosí [d'en Tomàs], en José María Alvira Clavería[43], a qui en Tomàs no pensava visitar. En Gayé li va donar l'adreça, insistint que anés a veure'l.*

En Tomás es resistia a fer la visita, però l'altre es va voler assegurar, repetint-li que s'alegraria molt de veure'l. Si no hagués insistit amb aquesta insistència, en Tomás no s'hauria decidit a passar per casa del seu cosí, perquè no ho veia necessari. Com després comprovarem, va ser una trobada providencial[44].

El 28 d'octubre, per estalviar diners, en Tomàs Alvira va anar a viure a casa del seu cosí, en José María Alvira Clavería, però estava en continu contacte amb el grup. A casa de la senyora Rafaela es van quedar sant Josepmaria, en Juan Jiménez Vargas i en Manolo Sainz de los Terreros[45].

La celebració de la Missa

Habitualment, sant Josepmaria celebrava la Missa a l'habitació que ocupava a casa de la senyora Rafaela, usant com a altar la tauleta de nit[46]; només en algunes ocasions -

com aquella que recorda en Pedro Casciaro-, ho va fer en un altre lloc de la casa. Algunes vegades celebrava a casa de la família Albareda, amb l'assistència d'altres persones. Després, guardava el Santíssim, per donar la comunió als qui no havien pogut acudir a la missa, portant-lo dins d'una capsula de cigarretes, a la butxaca de l'americana.

A la tarda -recorda en Tomás Alvira- anava a fer-me donar pel Pare una Forma Consagrada que posava en una capseta de plata, que conservo, amb un purificador. Al matí en aixecar-me feia una estona d'oració, deia el Confiteor i combregava. Em produïa una intensa emoció, i també una gran alegria el fet de veure la confiança que el Pare tenia en mi, malgrat el poc temps que feia que el coneixia.

Hi va haver un moment en què també van començar a escassejar les formes

per poder consagrar. Jo coneixia una germana d'en Lorenzo Vilas, un amic meu, religiosa de la Caritat de Santa Anna, que es deia Victoria Vilas. En haver de sortir del convent, es va posar a servir a casa d'una família coneguda. Quan la vaig veure em va dir que tenia un procediment per proporcionar-me formes per consagrar. Ens vàrem citar en una estació de metro i me'n va portar un paquet que vaig lliurar immediatament al Pare. Ell celebrava la Santa Missa cada dia[47].

Aquestes celebracions clandestines, en grup, no estaven exemptes de perill. La senyora Rafaela -potser per indicació de sant Josepmaria- solia quedar-se llavors vigilant el passadís, per si trucaven a la porta.

Sant Josepmaria havia fet transcriure en uns fulls de paper quadriculat la part fixa de la Missa, els textos de les misses votives de la Mare de Déu,

dels àngels custodis i la quotidiana de difunts, a més de tres prefacis i altres oracions. Aquest quadern li va servir com a missal a Barcelona i, més tard, en els boscos de Rialb[48]. Com a patena utilitzava un petit plat de vidre, i com a calze un got de vidre.

En Pedro Casciaro anys després conservava el record d'aquella Missa a casa de la senyora Rafaela. *No va usar ornaments -no n'hi havia, és clar-, però l'amorosa cura de les rúbriques, la pronunciació pausada dels textos llatins i la unció amb què el Pare va celebrar aquella Missa, em van abstreure de tota la resta i em vaig sentir transportat al nostre estimat oratori del carrer de Ferraz on, abans de separar-nos la guerra, havia assistit per última vegada a una de les seves misses*[49].

Dubtes de sant Josepmaria

Anar pel carrer en grups de quatre o cinc era perillós, ja que cridava l'atenció. Però sant Josepmaria es va preocupar que, amb certa freqüència, es reunissin tots en forma de tertúlia familiar en algun dels llocs en què estaven allotjats. Això constituïa un evident perill. D'altra banda, però, aconseguia donar ànims i evitar que algun decaigués en la seva vida espiritual o es deixés envair per la depressió. De fet sant Josepmaria era l'ànima i el nervi del grup. Però quant a allò que es referia a l'organització material, de manera expressa els va anunciar que l'únic que li pertocava era obeir.

Un dels primers dies d'estada a Barcelona -explica en Paco Botella, que també formaria part de l'expedició- el Pare ens va comunicar que, als efectes de la sortida de la zona roja, es posava com un nen en mans d'en Juan i que estava decidit a seguir les seves indicacions. En efecte,

era freqüent veure que en Juan i el Pare parlaven sovint tot sols[50].

La docilitat d'en Pedro, que davant un possible requeriment per al bé de l'Opus Dei s'havia jugat el tot pel tot, no va deixar d'impressionar sant Josepmaria, que es va quedar rumiant les seves velles preocupacions. No pel que fa a la sort dels altres membres, que sabia en mans de Déu, sinó pels riscos a què s'exposaven. El cas és que el Senyor va permetre que tingués un altre cop dubtes i que la seva ànima patís, una vegada més, amb el pensament que estava deixant covardament abandonats a Madrid els qui més el necessitaven.

Era el 21 d'octubre. Es trobava a casa de la senyora Rafaela amb en Juan quan li va manifestar, amb decisió contundent, que se'n tornava a Madrid, però que els altres havien de seguir el pla previst. *Va ser sens*

dubte el pitjor moment que he passat en la meua vida -confessa en Juan-, i al cap dels anys ho recordo com si no hagués passat el temps[51]. Sant Josepmaria va marxar. Què havia de dir als altres quan tornessin a casa?

Mitja hora més tard sant Josepmaria havia tornat. Evidentment, havia vist clarament que el seu deure era continuar l'empresa, tot i els obstacles i perills. *Va ser impressionant -continua Juan- la humilitat amb què em va demanar perdó per la mala estona que m'havia fet passar. Llavors no els vaig explicar als altres res del que havia succeït[52].*

Una sortida a Badalona

Igual que a Madrid, hi havia a Barcelona una xarxa clandestina d'eclesiàstics que es jugaven la vida administrant els sagraments als fidels. Però no sempre era fàcil establir-hi contacte.

Mentre esperaven notícies d'en Mateu el Lleter, com dies abans a la capital espanyola, sant Josepmaria aprofitava el temps per ajudar sacerdotalment a qui li era possible. *Va atendre a Barcelona moltes persones de les quals, per no comprometre-les, no ens en solia parlar*[53], recorda en Pedro Casciaro.

Un d'aquests casos l'explica en Tomás Alvira. El dia que es va trobar al carrer amb en Francisco Gayé Monzón, *em va dir que la seva mare* [Pilar Monzón Barberán, vídua de Gayé[54], mestra nacional a Badalona] *estava molt preocupada perquè des del començament de la guerra no havia pogut confessar-se per no trobar cap sacerdot. Vaig explicar això al Pare i immediatament em va dir que estava disposat a anar ell a confessar-la. Així ho vaig comunicar al fill, i una tarda vam*

sortir alguns amb ell cap a Badalona en un autobús.

En arribar a la platja, després d'haver deixat l'autobús, vam veure que no hi havia ningú i amb gran alegria ens acostàrem fins a l'aigua. En girar la vista, vaig poder veure el Pare amb la vista cap al mar i dient, en veu alta: Salve, Regina, Mater. Tots seguirem el rís de la Salve[55].

Era el dijous 14 d'octubre de 1937. Amb bastant probabilitat el lloc de què parlem devia ser al final de la Rambla, passeig marítim de Badalona, passada la via del tren hi ha la platja, en la seva confluència amb el carrer de Prim. Pujant per Prim des del mar, el primer carrer a mà dreta, és el carrer de Santa Maria. L'autobús -i el tramvia- tenien el final de trajecte a la carretera N-II, on comença el carrer de Sant Bru, al costat del carrer de Prim. D'aquí a la

platja cal recórrer una part recta del carrer de Prim. És a uns 300 metres.

A mi em va produir una gran impressió veure aquella presència de la Mare de Déu en el Pare. Per a tots nosaltres, les aigües del mar havien estat un motiu d'alegria, d'admiració del paisatge. Per al Pare havia estat una mica més: l'aigua li 'havia recordat la Mare de Déu, i la saludava amb la Salve.

D'allí vam anar a casa de la senyora Pilar Monzón perquè el Pare confessés aquesta senyora, a qui es veia després feliç. Em va dir que li havia dit el Pare coses per a la seva vida espiritual que mai no li havien dit[56].

Vivia al carrer Santa Maria 28, 1r (en temps de la guerra es deia carrer Capità Sancho).

El retorn a Barcelona va ser accidentat. Fosc ja, quan érem a l'autobús, un bombardeig de l'aviació

'nacional' va fer que ens obliguessin a baixar del cotxe i estirar-nos a terra, en un camp tocant la carretera[57].

Mn. Josep Pou de Foxà. Pàdua 65-67

Sant Josepmaria tenia el costum de confessar-se cada setmana. Com que l'estada a Barcelona s'allargava, va localitzar en Josep Pou de Foxà[58], sacerdot, catedràtic de Dret Romà a Saragossa, fidel amic i conseller seu. En Juan Jiménez Vargas recordarà anys més tard:

De com sentia el Pare la responsabilitat d'estar assequible a qui volgués confessar-se, ho comprovàrem en els terrorífics dies de Madrid, a València, durant la desesperant estada a Barcelona, i després al bosc. Més, ell personalment buscava la gràcia del sagrament i es resistia a deixar passar una setmana sense confessar-se. Per això, quan es va veure que el problema de l'evasió no es resolia d'un dia per l'altre, es va

proposar localitzar un sacerdot vell amic seu, en Josep Pou de Foxà, per assegurar-se la confessió durant el temps que ens quedés d'estar a Barcelona.

Extremant les precaucions -perquè descobrir un sacerdot era una cosa que posava una mica els pèls de punta- se les va arreglar per preguntar per ell. Va aconseguir saber on vivia -em sembla que al carrer Pàdua- i el va anar a veure. Com que l'espera a Barcelona va durar tant, hi va anar diverses vegades, i un dia [Pou de Foxà] el va convidar a dinar a casa seva[59].

Efectivament, la família de Pou de Foxà tenia el domicili en una torre al carrer Pàdua 65-67, que va ser enderrocada el 1972, quan es va construir la Ronda General Mitre.

En Josep Pou de Foxà i la seva neboda Dolores Pou de Sáenz[60] van tenir molt de tracte amb sant

Josepmaria, els seus germans Carmen[61] i Santiago[62] i la seva mare, Dolores[63], tant a partir de 1920 a Saragossa -on la Dolores Pou havia fet estades per cuidar el seu oncle quan ho necessitava-, com en viatges a Madrid, quan sant Josepmaria ja hi vivia.

La meva mare -diu la Maria Rosa Visa Pou[64], filla de la Dolores Pou i Sáenz- coneixia les difícils relacions dels Escrivà amb el seu parent canonge D. Carlos Albás[65] [66].

I afegeix la Maria Rosa: Pel que he sentit explicar moltes vegades a la meva mare, el tracte dels Pou de Foxà amb els Escrivà ve d'antic. La meva besàvia Dolors de Foxà de Vidal, vídua de Pou, va estiuejar amb els seus fills i la seva néta (la meva mare Dolors Pou de Sáenz) durant uns anys fins a 1915 en una casa llogada al poble de Biescas. La meva mare recordava que alguns estius anaven a passar uns

dies allà els Escrivà: el matrimoni José i Dolores amb els seus fills Carmen i Josepmaria, i potser alguna de les altres filles que van morir petites[67].

Sant Josepmaria oferí a en Josep Pou de Foxà la possibilitat d'unir-se al grup de fugitius que volien evadir-se a Andorra. *Aneu-hi vosaltres, que sou joves, i si Déu disposa de mi, que disposi*, li va respondre[68].

En canvi, sí que van travessar els Pirineus en una expedició posterior dos nebots d'en Josep Pou de Foxà: en Francesc i en Joaquim Pou Obiol[69].

Les trobades amb Pou de Foxà van ser el bàlsam que necessitava, com escriu a Isidoro:

Barcelona - 20-oct.-1937 (...) Digueu a Lola que enraono força estones amb Pou: estan bé. (...)

Mariano[70]. Com ja hem explicat, Lola és la mare de sant Josepmaria.

Mariano és el nom amb el qual ell signava.

**Pascual Galbe. Palau de Justícia.
Passeig Lluís Companys 14-16**

Poc després d'arribar a Barcelona, es van assabentar per la premsa d'aquells dies[71] del nomenament de Pascual Galbe Loshuertos[72], magistrat de l'Audiència Territorial de Barcelona, com a magistrat del Tribunal d'Espionatge de la República a proposta de la Generalitat de Catalunya.

Pascual havia estat company d'en Tomàs Alvira a l'Institut de Saragossa durant tot el batxillerat. També sant Josepmaria el recordava, perquè havien estudiat junts a la Facultat de Dret. L'última vegada que s'havien vist havia estat a Madrid temps enrere. Des dels anys universitaris tenia fama notòria d'ateu.

Aquest home m'havia tingut molt d'afecte, comentava sant Josepmaria el 1968. Un cop anava jo, a Madrid, per la Glorieta de San Bernardo, quan vaig veure que una persona baixava del tramvia en marxa per fer-me una abraçada. Era aquest antic company de facultat.

- Si vols alguna cosa, Josepmaria..., em va dir.

- Jo et vull a tu -li vaig contestar-, no necessito res. Només desitjo que siguis un home bo i just [73].

Però les circumstàncies havien canviat molt; com reaccionaria ara? En Tomàs, d'acord amb sant Josepmaria, es va presentar a l'Audiència el 15 d'octubre al matí.

No sabia com respondria -escriu en Tomàs Alvira-, però confiava en la nostra entranyable amistat durant el Batxillerat. Quan li van dir que estava a l'antesala, va sortir immediatament.

Els dos estàvem emocionats. Li vaig dir que el Pare era a Barcelona. Vaig esperar la seva reacció. Una sèrie de preguntes interessant-se per ell, van ser la seva resposta. Li vaig dir que el Pare el volia veure. Aquí, no! Aquí, no! -Va exclamar alarmat-. Millor que vingui a dinar a casa meva[74].

Concertada la visita per telèfon, sant Josepmaria acompanyat per Juan Jiménez Vargas, es va presentar a casa del magistrat, probablement el diumenge 17 d'octubre. *Encara que teníem els diners molt escassos va voler portar unes joguines per als dos fills de Galve[75]*, escriu Tomàs.

Encara que no ho hem pogut constatar documentalment, sembla que Pascual vivia en el mateix edifici del Palau de Justícia, on hi havia uns habitatges[76]. Així recordava aquesta trobada sant Josepmaria l'any 1968:

Quan em va veure, es va emocionar molt. Em va dir: Quina alegria veure't, Josepmaria! No saps com he patit, perquè vaig creure que t'havien mort... T'ajudaré a sortir.

-No, li vaig respondre, perquè et comprometria, a més, vaig amb un grup de persones.

Em va oferir un lloc per exercir la professió d'advocat a Barcelona, però no vaig acceptar. Li vaig contestar: no l'he exercit abans, perquè m'interessava només ser sacerdot, i ho he de fer aquí, on em dispararíeu pel sol fet de ser capellà?[77]

El dinar va ser molt cordial. En acabar, quan ja s'havien retirat la seva dona i els fills, la conversa es va fer íntima. Sant Josepmaria, amb respecte i delicadesa, el va intentar ajudar espiritualment. *Van parlar de fe* -escriu Tomàs recordant el que

després li va explicar sant Josepmaria-, i davant unes afirmacions de Pascual en què manifestava els seus dubtes religiosos, el Pare li va fer veure els seus errors. Recordo que li va dir: **La lectura d'un parell de llibres et fan dir aquestes coses; una gran quantitat d'homes d'intel·ligències extraordinàries han escrit molts llibres sobre aquestes qüestions. Quan n'hagis llegit uns quants, podràs parlar amb coneixement de causa.** Després li va dir coses que el van emocionar, perquè el Pare m'explicava que el va veure plorar[78].

Uns dies més endavant sant Josepmaria va anar a veure el magistrat al seu despatx, sense que ningú no l'acompanyés, per comunicar-li que sortirien ben aviat. Probablement va ser el dimecres 17 de novembre. En el curs d'aquesta segona entrevista, veient Pascual

Galbe que continuava amb la determinació d'intentar el pas de la frontera, va obrir una porta que donava a la sala d'Audiències en la qual se celebrava el procés contra algú que, temps enrere, havia estat capturat mentre intentava fugir. Sant Josepmaria ho recordava el 1969:

- Em va fer presenciar llavors com en jutjaven un que s'havia volgut escapar: el van condemnar a mort. Llavors em va dir: veus? Tenen ordre de disparar. Si t'agafen, digues que ets germà meu; així podré fer alguna cosa per tu. I afegia, amb molt d'agraïment vers aquesta persona: ***- No era creient, però Déu li haurà tingut en compte l'afecte que va tenir amb mi***^[79].

Don Álvaro del Portillo testificà que sant Josepmaria sempre va resar per aquest home tan noble, que va intentar salvar-li la vida. Va oferir

molts sufragis per la seva ànima quan, més tard, va saber que havia mort[80]. Segons els documents oficials, el 13 de gener de 1940, exiliat a França, amb trenta-tres anys, es va llançar d'un tren en marxa a Chouzy-sur-Cisse, prop de Tours[81]. Però la seva família creu que el van matar llançant-lo del tren[82].

Casa de la Blanca Montagut. República Argentina 161

El 25 d'octubre, en Juan Jiménez Vargas es va presentar a València, de part de sant Josepmaria, amb l'encàrrec que en Pedro Casciaro i el Paco Botella s'unissin a l'expedició. Com que encara faltaven sis dies perquè en Pedro sortís del calabós, van decidir de comú acord que en Juan viatgés fins a Daimiel, a la Manxa, per veure si era possible fer alguna cosa a favor d'en Miguel Fisac[83], un estudiant d'arquitectura

que des del principi de la guerra romania amagat a les golfes de casa seva. Van pensar que aquest hauria estat el desig de sant Josepmaria.

Mentre en Juan Jiménez Vargas viatjava per recollir en Miguel Fisac, en Paco Botella va falsificar els permisos necessaris per marxar a Barcelona, tot utilitzant uns papers segellats que li havia facilitat en Pedro.

Cap a dos quarts de dues del diumenge 31 d'octubre, els quatre viatgers van agafar el ferrocarril a l'estació de València, amb destinació a Barcelona. Justament aquells dies s'havia desbordat el riu Ebre, i el tren només arribava a Amposta. A causa de les dificultats per sobrepassar la zona inundada, el viatge es va haver d'interrompre i s'allargà un dia més. La tarda del dilluns 1 de novembre van reprendre el tren, que els portà fins a Barcelona ja de nit, sense que

en cap moment els demanessin la documentació de viatge. Com que era molt tard per anar pels carrers de la ciutat –que solien estar enfosquits per prevenir el perill d'un atac aeri-, van optar per dormir a l'estació de França, on els havia deixat el comboi.

L'endemà, després de fer una estona de pregària personal, es van dirigir a la casa de la senyora Rafaela, on s'allotjava sant Josepmaria. Van arribar a les vuit del matí, mentre celebrava la missa. A l'hora de la comunió, sant Josepmaria va fraccionar les Sagrades Formes i van poder combregar. Després d'uns minuts d'acció de gràcies a Déu sacramentat, van esmorzar unes avellanes. Els nouvinguts explicaven les aventures d'aquells últims dies, en què tan palpablement havien notat l'ajuda dels seus àngels custodis, posats en moviment -no en

tenien cap dubte- per la incessant oració de sant Josep maria[84].

Els qui acabaven d'arribar van trobar lloc en un pis de l'avinguda República Argentina 161, just davant del Pont de Vallcarca. Era el domicili de la Blanca Montagut Suelves[85], filla petita de la Concha Suelves, casada amb en Manuel Puig Ametller[86], i dels seus fills en Juan[87] i la Blanca[88].

Familiarment, a la Blanca Montagut li deien Blanquita.

La filla de la Blanquita, la Blanca Puig Montagut, recorda que *el meu germà Juan i jo ens passàvem el dia a casa de la meva àvia la Concha Suelves, a República Argentina 60, i estàvem amb els nebots d'en José María Albareda. El nostre comportament havia de ser bastant entremaliat, perquè els grans es referien a nosaltres anomenant-nos 'los piratitas'. Durant moltes*

temporades vàrem tenir gent refugiada a casa. Davant de l'edifici, al costat del Pont de Vallcarca, hi havia instal·lada una barricada[89].

No era prudent que els quatre que venien de València visquessin a la mateixa casa on s'allotjaven sant Josepmaria i els altres, perquè podia resultar cridaner. Cal no oblidar que la majoria d'ells eren nois joves, en plena edat militar. Hi va haver només un petit canvi: en Manolo Sainz de los Terreros va anar a viure al pis de l'avinguda República Argentina, mentre que en Miguel Fisac ocupava el lloc que quedava lliure al pis de la Diagonal.

Una gana colossal

La fam va ser una de les dures proves. Feien un sol àpat al dia i, a més, molt escàs. Recorda en Juan Jiménez Vargas que sant Josepmaria estava extremadament prim i *no tenia preparació física per a les*

marxes que s'acostaven, malgrat el relatiu entrenament que feia pel carrer, creuant Barcelona des de la zona del port fins als barris més alts de la ciutat. A més, a la mancança d'entrenament calia afegir-hi la desnutrició. Per la falta de menjar, que es feia sentir seriosament, s'havia continuat aprimant fins a un límit que no podríem haver imaginat al principi. Al que realment era l'escassetat, s'hi superposava la seva mortificació habitual. Sabia privar-se de coses amb la major dissimulació perquè altres en tinguessin més[90].

També en Pedro Casciaro anota en el seu testimoni aquestes mateixes impressions: *passem molta gana a Barcelona. No disposàvem de cartilles de racionament, i no era prudent tractar d'obtenir-les per aconseguir queviures. Tampoc teníem diners per comprar al mercat negre. Una idea de la fam que regnava a Barcelona per aquell temps ho reflecteix el fet que al*

pis de la República Argentina hi havia un gos de la família, tan famèlic que, en un descuit nostre, es va menjar el cuir del meu cinturó -només va deixar la sivella metàl·lica- uns mitjons que en Paco va deixar, després de rentar-los, perquè s'assequessin al bany, i l'única pastilla de sabó de que disposàvem: un dia sencer va estar el gos escopint escuma[91].

Els records de la Blanca Puig Montagut afegeixen alguns detalls més: *al pis teníem una gossa de color gris, de raça pastor alemany, anomenada Lady. Recordo que en una ocasió es va menjar una pastilla de sabó, i va estar tot un dia escopint escuma[92].*

En aquests dies, en Manolo Sainz de los Terreros fa apunts en el seu diari sobre algunes passejades sense precisar i també fa referència al fet que sant Josepmaria no volia menjar[93]:

Mariano esgotat i flux. (Dijous, 22)

Mariano no menja. Colitis encara alguna cosa. (Dilluns, 25)

No vol Mariano sopar ni esmorzar. (Dimarts, 26)

Amb Mariano vaig menjar (em vaig obstinar). (Dimecres, 27)

Deixo a Mariano menjars (impossible). Tomàs a casa de la seva família (millor). Cansats (molt llarg). (Dijous, 28)

Mariano flux (mal de queixal). Camina massa sense menjar. (Divendres, 29)

Neuràlgies Mariano. (Dissabte, 30)

No hi ha menjar (gent de València, Astúries, etc. Restaurants tancats molts). (Diumenge, 31)

Granja Viader. Xuclà 4

En Juan Jiménez Vargas recorda que *un dia el Pare i jo entràrem en una granja molt barata que havíem localitzat en un carrer lateral de les Rambles, a esmorzar quelcom semblant a una xocolata. Ens ho van servir bullint que no es podia passar. Alhora li van servir una altra xocolata a un tipus que acabava d'entrar, i se la va beure d'un glop, va pagar i va sortir corrent. El Pare, rient, va fer algun comentari -no sé el que va dir- que va fer molta gràcia al cambrer. Nosaltres -que havíem adquirit com un instint olfactori per detectar la vigilància i el terror en qualsevol lloc- pensàrem que aquell home també era un fugitiu que s'havia espantat en veure a la botiga gent que no esperava[94].*

Es tracta de la Granja Viader, lloc molt popular a Barcelona, i el que van prendre devia ser un *Cacaolat*, producte inventat en aquest establiment.

Bar restaurant l'Àliga Roja. Tallers 64

A la casa de la senyora Rafaela no se servia el dinar. Cadascú havia de menjar pel seu compte en algun bar de la ciutat, i es buscaven sempre els llocs més econòmics.

Després de voltar per Barcelona, cercant restaurants o cases de menjar amb preus a l'abast de la seva butxaca, sant Josepmaria i els seus acompanyants van trobar dos establiments adients per menjar tranquils. Un d'ells era un petit bar, del qual no sabem la localització.

L'Ignasi Forcada[95], que va ser amb sant Josepmaria l'any 1973, recorda que *ens deia el Pare que dinaven, quan podien fer-ho, en un bar del port de Barcelona*[96].

L'altre era un petit local situat al carrer Tallers 64, amb el rètol 'Bar restaurant l'Àliga Roja'. En aquest

restaurant les taules tenien estovalles i els coberts estaven nets, i els preus, gairebé iguals als de l'altre. *Però el menjar era tan escàs -relata en Pedro Casciaro- que teníem més gana en acabar que en començar; en l'altre el menjar era una mica més abundant, però la higiene i el to humà eren molt deficients i fins i tot grollers. Els més joves preferíem el segon i el Pare, per compassió cap a nosaltres, ens hi acompanyava de gust, però vam notar que preferia el primer; el seu bon humor sabia treure partit d'aquestes circumstàncies i preferències per fer-nos la vida agradable*[97].

Tots eren conscients que convenia estar forts -en la mesura del possible-, en previsió de les caminades que els esperaven al pas dels Pirineus. I tots, també, tenien la preocupació que sant Josepmaria no pogués resistir les dures jornades que es preveïen. Per això, quan el Manolo Sainz de los Terreros va

anunciar que en un restaurant de la Rambla -no en coneixem el lloc- servirien iogurt en dia i hora determinats, en Juan Jiménez Vargas, com a metge i dietista, va considerar que valia la pena gastar una mica de diners i no desaprofitar aquest sa i nutritiu aliment. Allà ens vam dirigir tots o gairebé tots, recorda el Pedro Casciaro. Quan estàvem delectant-nos amb aquest menjar tan insòlit per a nosaltres, va aparèixer la policia revisant els documents personals, taula per taula, del restaurant. Els salconduits i permisos d'alguns de nosaltres ja no estaven presentables. Per a mi i per a altres va ser un moment de pànic; el Pare, en canvi, va romandre impassible i va continuar la conversa com si res. Una vegada més els nostres àngels custodis -devoció que el nostre Fundador sempre va inculcar en totes les ànimes que dirigia- ens van treure del mal pas: la nostra taula va ser l'única en la qual no es van aturar els policies[98].

Restaurant Muntaner. Muntaner 51

Potser per evitar les conseqüències terribles d'anar sempre al mateix lloc –recordava en Paco Botella anys després- i també perquè al Pare li costava molt menjar en un ambient poc net i sense detalls, algun dia el Pare comunicava que ell anava a dinar a un restaurant menys vulgar, on pel mateix preu donaven la meitat del que es menjava al de Tallers, però amb millor presentació.

L'acompanyàvem, lògicament. Crec que es deia 'Muntaner'[99].

Efectivament, després d'indagar el terreny amb aquestes dades, hem donat amb el que es coneixia com el restaurant 'Muntaner', que ja no existeix des de fa uns quants anys. En el mateix local hi ha actualment el restaurant 'Volta al món'.

Barcelona pas a pas

Passaven la major part del dia al carrer, que era el lloc més segur. Per fer l'efecte de tenir a Barcelona una ocupació regular, sortien dels seus allotjaments a l'hora normal en què la gent va a la feina.

En diverses ocasions els va sorprendre la sirena de l'alarma dels bombardeigs. *La majoria de la gent anava als refugis o es ficava on podia* -explica en Juan Jiménez Vargas-, *i les escasses persones que semblaven no fer-ne cas, caminaven de pressa. El perill real no estava en les problemàtiques bombes. El terrible era que demanessin la documentació. Passejar pel carrer durant l'alarma es considerava com una mena de protesta feixista, i de fet, la majoria de la gent tenia el convenciment que el bombardeig de la població civil era poc probable, i els objectius militars, inclòs el port, quedaven lluny*[100].

Com que s'havia de passar molt de temps al mig del carrer, convenia tenir cura de l'aspecte exterior. Sant Josepmaria, escriu en Juan Jiménez Vargas, *indubtablement no tenia aire de proletari, però això no tenia tanta importància, ja que la documentació que duia era d'empleat d'una Legació [la d'Hondures]. El que era important era que no tenia aspecte clerical. Per això, quan observàvem el Pare en llocs on poguessin demanar la documentació, ens quedàvem bastant tranquils. Així va succeir un d'aquells dies: a mitja tarda, estàvem asseguts en un cafè de la zona del port. Va aparèixer la policia demanant la documentació, i van veure la documentació dels cinc, sense cap comentari*[101].

Tenim constància d'alguns llocs concrets on es van dirigir en les passejades[102]. A continuació en recollim uns quants:

Dilluns 11 d'octubre van visitar el Port i el Tibidabo.

L'endemà, dimarts 12 d'octubre, van ser a la zona de l'Exposició Internacional, a Montjuïc, al costat de la plaça d'Espanya.

Dijous 21 d'octubre van passejar pel Parc de la Ciutadella.

Diumenge 24 d'octubre volten unes tres hores i mitja al matí per Montjuïc (Miramar). Per pujar, van agafar el funicular.

Aquest mateix dia, que era la festa de l'Arcàngel Sant Rafael, un dels patrons de l'Opus Dei[103], van fer - molt excepcionalment- l'últim menjar digne d'aquest nom. Els va costar 15 pessetes per persona. Com que era el sant de la senyora Rafaela, *li vàrem portar unes flors que el Pare havia fet comprar, dient que, tot i que no teníem diners, allò era una despesa*

imprescindible[104], recorda en Juan Jiménez Vargas.

Passejàvem per la plaça d'Urquinaona[105], refereix en Tomàs en altra ocasió, sense concretar el dia.

Els últims dies d'octubre va fer mal temps: baixes temperatures i pluges abundants. Pensant en els freds i nevades de muntanya que els esperaven, van comprar sis impermeables, una mica de roba d'hivern, diversos parells d'espardenyes i unes botes per a sant Josepmaria. També van comprar alguna cosa per la farmaciola de viatge.

El diumenge 31 d'octubre, després d'estar amb Mateu el Lleter, van a passejar fins al Palau de Pedralbes. En els diaris i documents que ens han arribat, els protagonistes qualifiquen el parc de *colossal* i el palau d'*edifici regular*.

No hi ha constància de les destinacions d'altres passejades, llevat del dimecres 10 de novembre, en què van anar a l'Exposició tot caminant.

Imatges de la Mare de Déu pels carrers

Per mantenir la presència de Déu quan es trobava al carrer, sant Josepmaria havia ensenyat als seus fills i a d'altres persones que sovintejaven la seva atenció pastoral a 'saludar' interiorment –amb el cor i la ment- les imatges de la Mare de Déu que surten al pas per la ciutat.

Al Madrid de la guerra va descobrir de seguida una imatge de la Mare de Déu del Pilar a la base del monument a Colom, que era una de les poques que es van salvar de la destrucció. Sant Josepmaria i els membres de l'Opus Dei anaven a resar i a demanar davant aquesta imatge la fortalesa, la gràcia i l'amor que fessin

créixer segura la missió que Déu havia posat en les seves mans.

És fàcil suposar que també descobrís de seguida -en les grans passejades que feien cada dia per Barcelona- algunes escultures o quadres que van escapar de la persecució. Es tracta d'imatges que es mostren en edificis públics, o en alguns de religiosos com ara la catedral de Barcelona, que no van ser destruïts perquè la Generalitat els va incautar.

Al centre de la plaça de Catalunya hi ha dues petites representacions de la Mare de Déu a les grans escultures de bronze: una, de Montserrat, a la falda d'un gegant que figura ser el riu Llobregat, a la vorera davant on ara hi ha El Corte Inglés; i una altra imatge, que sembla la Mare de Déu de Núria, a la part que mira al Banc d'Espanya.

Al carrer Montalegre cantonada amb Valldonzella, en una fornícula s'hi

veu la imatge de la Mare de Déu de l'Alegria o de Montalegre. És l'edifici de la Casa de Caritat. Aquest carrer és el camí més directe entre el bar-restaurant l'Àliga Roja i el Bar Bonavista de Mateu el Lleter.

A l'Hospital de Sant Pau hi ha diverses imatges de pedra i mosaic en els edificis. També podria ser objecte de la seva mirada la imatge de la Pietat que hi ha en una de les portes d'entrada al claustre de la catedral, anomenada Porta de la Pietat. I el mateix amb el baix relleu de la Mare de Déu a la porta de Sant Pau del Camp. Per altra banda, a la porta gòtica de l'ajuntament hi ha una gran imatge de l'Arcàngel Sant Rafael.

A sant Josepmaria difícilment podien passar-li inadvertides aquestes i altres imatges.

Confiança en Déu

No recordo haver percebut cap detall que denotés manca de fe en el fet que el Senyor ens ajudaria -diu en Pedro Casciaro-, és més, contínuament ens animava i promovia els mitjans perquè ningú no decaigués en la seva vida espiritual o en qualsevol tipus de neurosi que l'ambient propiciava[106].

El Pare procurava suggerir ocupacions que ens ajudessin a superar qualsevol psicosi de desànim. Com que la majoria de les esglésies estaven cremades o tancades, fèiem habitualment pel carrer l'oració mental i resàvem moltes parts del Sant Rosari portant el compte amb els dits; ens suggeria que, quan passéssim davant dels temples sense culte -que eren tots- féssim actes de desgreuge i comunions espirituals.

Per no aixecar sospites, no anàvem tots cada dia a la Santa Missa que ell celebrava a la casa de la Diagonal, ens

donava la Comunió a una altra hora, en aquell mateix lloc o en la casa de República Argentina, als que vivíem allà; el mateix feia amb José María Albareda i la seva família.

A falta d'una altra ocupació, els que estudiàvem arquitectura ens dedicàvem a fer apunts i esbossos d'edificis de la ciutat. Una vegada això va causar al Pare diverses hores d'angoixa. Va anar a veure'ns a l'apartament de República Argentina i Manolo Sainz de los Terreros li va dir que els 'arquitectes' havíem anat a prendre apunts dels edificis de l'antiga Exposició Internacional.

Nosaltres no sabíem -però el Pare sí- que alguns d'aquests edificis havien estat destinats a dipòsit de municions i polvorins. El Pare va pensar llavors que, si ens veien prendre apunts en aquells llocs, fàcilment ens podien prendre per espies i detenir-nos. Per això, quan vam tornar a casa després

*d'aquesta inconscient excursió, i va veure que no ens havia passat res, ens va abraçar amb una gran alegria. Ens va dir que havia estat durant tot el temps resant a la Mare de Déu perquè no ens passés res. Vaig comprendre, una vegada més, que realment ens estimava **amb cor de pare i de mare**[107].*

Els salconduits

Per viatjar en temps de guerra, calia aconseguir salconduits, que s'obtenien presentant el document de treball i un aval polític. Van haver de recórrer a tot tipus de persones hàbils i astutes en els embolics de la paperassa burocràtica per tal d'arribar a aquests papers, **més falsos que Judes**, com deia sant Josepmaria[108].

Sant Josepmaria portava unes targetes personals amb les dades: *José Escribá Albás -Intendent del Consolat d'Hondures- Madrid*. I el

salconduit, que deia: *S'autoritza José Escribá Albesa per fer viatge a Lleida i tornada... en el termini de trenta dies, per a resoldre assumptes familiars...*

Madrid 5 octubre 1937. Amb el temps va caldre fer afegitons, i va quedar així: per fer viatge Lleida i tornada Oliana (Lleida) i tornada. Barcelona i retorn. En termini de trenta dies per resoldre assumptes familiars i comercials. Madrid 25 octubre 1937.

La nova versió feia encara més ambigua la interpretació del text: esmentar el poble d'Oliana, per on anaven a passar, justificava la seva presència en aquella zona, si és que els demanaven la documentació; ampliar la raó del viatge amb assumptes 'comercials', feia entrar en joc la seva documentació com a Intendent del Consolat d'Hondures[109].

Per a en Juan Jiménez Vargas, sant Josepmaria va aconseguir a la Legació de Panamà un certificat a

nom de Ricardo Escribá. Es feien passar per germans. *D. Ricardo Escribá Albás és Agent de Compres de la Secció de Proveïments d'aquesta Legació*[110].

En José María Albareda va demanar el salconduit directament al subsecretari de Governació, catedràtic d'Agricultura i company d'institut, a qui no havia vist des d'abans de la guerra, per anar a Barcelona a veure la seva mare, que havia perdut el marit i un fill, assassinats pels milicians[111].

En Manolo Sainz de los Terreros, que treballava com a funcionari a la presó de Sant Antón, va falsificar un aval amb paper imprès del director de la presó, certificant que havia de fer un viatge a Barcelona per necessitats del servei. En Tomás Alvira, per la seva banda, va obtenir un salconduit per viatjar a Barcelona, amb quinze dies de

vigència. I en Pedro Casciaro, destinat a la remunta militar, en una caserna dins de València, va aconseguir un bon nombre de papers en blanc de la Direcció General de la Remunta. Amb ells van falsificar els permisos per a ell, en Paco Botella i en Miguel Fisac[112].

Com que l'estada a Barcelona s'allargava, anaven caducant els permisos militars i els salconduits. No hi va haver més remei que anar esborrant les dates, substituint-les per altres més actuals. En aquesta operació va ser inestimable la cooperació del cosí d'en Tomás, en José María Alvira Clavería. Explica en Juan Jiménez Vargas *que estava militaritzat, perquè treballava en un hospital, amb graduació de tinent. Tenia certa autoritat, i fins i tot disposava d'un petit cotxe. La seva oficina ens va fer un gran servei*[113]. Amb una bona dissolució de tinta, i amb una màquina d'escriure del

mateix tipus de lletra, van fer els successius arranjaments.

Segons recorda l'Àngels Guàrdia[114], que li va sentir explicar al mateix Tomás Alvira, l'operació d'actualitzar els documents va tenir lloc a l'Hospital de Sant Pau, amb una màquina d'escriure Underwood.

A mitjans novembre, els papers havien patit més d'una raspadura. No tots aquests documents haguessin passat una exigent inspecció de la policia. Sant Josepmaria, quan les coses semblaven no tenir solució humana, recorria indefectiblement als àngels custodis i convidava els seus a fer el mateix. Com diu en Juan, alguna d'aquelles intervencions va ser més que *espectacular*[115].

Es van acabant els diners

Els pocs diners que el Pare i els qui procedien de Madrid havien pogut

reunir amb tants d'esforços per fer front a aquella aventura -recorda en Pedro Casciaro-, anaven minvant dia rere dia. Perquè 'passar-se' costava diners: les persones que facilitaven la sortida cap a l'altra zona a través dels Pirineus no solien exposar la seva vida només per un ideal patriòtic o filantròpic, exigien el pagament del millor postor. Cal no oblidar que molts guies es dedicaven al contraban abans de la guerra, i encara que alguns eren gent bona, la veritat és que, en molts casos, al contraban habitual havia succeït aquest, més humanitari potser, però molt més remuneratiu[116].

Gràcies a la generositat d'amics, i fins de gent no gaire coneguda, van aconseguir una bona quantitat de diners per cobrir les despeses que comportava el pas a la zona nacional[117].

En José María Albareda i en Tomàs Alvira, que estaven en nòmina de l'Estat, van aportar els estalvis procedents dels seus sous. En Juan Jiménez Vargas, en Manolo Sainz de los Terreros, en Pedro Casciaro, en Paco Botella i en Miguel Fisac van aconseguir ajudes de les seves famílies i amics, tant a Madrid com a València i a Daimiel.

A més es va usar una resta de diners destinats, des d'abans del començament de la guerra, a la instal·lació de la nova Residència de Ferraz 16 de Madrid, i també l'amortització dels primers terminis de pagament de l'edifici, que no es va poder utilitzar perquè va esclatar la guerra.

Es va completar amb aportacions puntuals i esporàdiques d'amics i coneguts fins poc abans de sortir cap als Pirineus. Amb tot, encara va faltar una quantitat per pagar els

guies de l'expedició, que es va abonar més endavant, ja finalitzada la guerra.

Sant Josepmaria no duia damunt ni un cèntim. En Manolo portava els comptes. El problema econòmic s'anava agreujant per les despeses nutritives de vuit persones. En Juan explica que *els àpats costaven car perquè escassejava tot. Era possible menjar al migdia per cinc pessetes i en general per una mica menys. L'esmorzar podia sortir per 1,5 o 2 pessetes. Però això era molt per a les nostres possibilitats [118].*

Els diners escassejaven, encara abans d'haver satisfet el que s'havia de pagar als organitzadors de l'expedició. La quantitat assenyalada per Mateu era de 2.000 pessetes per persona, però les 2.000 pessetes havien de ser de les 'bones', és a dir, en bitllets del Banc d'Espanya de les sèries en circulació abans del 18 de

juliol de 1936, que era la moneda legal a l'altra zona. Per aquesta raó els 'bitllets bons' eren coneguts i cobejats, i era insòlit topar amb algun en circulació.

Calia buscar diners 'dels bons' ràpidament. Els van trobar a través d'en Francisco Gayé, l'amic d'en Tomás Alvira, fill de la mestra de Badalona a qui va atendre espiritualment sant Josep maria. Com ja hem dit, era un caixer del Banc Hispano Americà. *Li vaig proposar que ens canviés els bitllets que teníem per altres amb la numeració requerida -recorda en Tomàs Alvira-. Em va dir que era molt compromès, ja que estaven vigilats, i aquesta separació de bitllets era sospitosa. Li vaig proposar fer-ho en diversos dies. Va accedir-hi i va aconseguir els bitllets*[119].

Dificultats amb els contactes

A més de la fam, allò que allargava terriblement aquells dies de Barcelona era l'espera -diu en Pedro Casciaro-, una espera llarga i incerta. No podíem fer res, excepte esperar, esperar i resar perquè, un bon dia, un d'aquells misteriosos personatges -Mateu el Lleter o qui fos- ens fes saber que ja podíem posar-nos en camí i cap a on. En més d'una ocasió vam perdre el contacte amb aquests possibles intermediaris que facilitaven la sortida, però el Pare seguia tenint plena confiança en el fet que el Senyor ens ajudaria; ens animava contínuament i posava els mitjans perquè no caiguéssim en una situació de nerviosisme que l'ambient propiciava[120].

Des del dia 13 d'octubre, dia en què Vilaró havia deixat plantat en Juan Jiménez Vargas al Bar Flora, depenien totalment d'en Mateu el Lleter. Amb moltes precaucions, s'acostaven a la recerca de notícies al

Bar Bonavista, a la ronda de Sant Antoni 84, o a la lleteria Mateu, del carrer de Tamarit 189. En Mateu els recomanava calma, molta paciència.

Feia més d'una setmana que s'estaven a Barcelona, recorda en Juan Jiménez Vargas, quan *en Mateu ens va posar en contacte amb un altre dels seus col·laboradors que es movia per Barcelona en qualitat de personatge de cinquena columna. Era un home gran, amb aspecte de sedentari, que es deia Rafael Jiménez Delgado. Era un militar que havia aconseguit documentació falsa i anava relativament segur amb un carnet de la UGT. Molt a prop del Born tenia un despatx que de vegades li servia per amagar algú. Vam anar a aquesta casa al matí. Ens va parlar dels molts recursos que hi havia per escapar, encara que també, com tothom, ens prevenia dels perills i les traïcions dels intermediaris, i de la necessitat d'anar amb molta cura, per*

no complicar-nos amb algun d'aquests indesitjables que es dedicaven a treure diners i després no se'ls tornava a veure.

Ens va parlar de la possibilitat de sortir pel port en relació amb algun consolat estranger, però llavors ell no tenia mitjà de portar-ho a la pràctica, i ens va suggerir l'aventura de sortir d'una platja en canoa, de nit, fins a trobar algun vaixell estranger o algun dels vaixells de l'esquadra nacional que, pel que sembla, per aquells dies passaven amb certa freqüència prop de la costa, i eren d'aquests que disparaven contra objectius militars del port.

Si ens hagués concretat la sortida en la canoa, amb una possibilitat raonable, potser l'hauríem acceptat, però la veritat és que no arribava al mínim de garanties. Coneixia el cas d'alguna canoa que havia sortit amb un grup de persones, i els havia

recollit un vaixell de l'esquadra nacional, però com que no es veia cap pla concret, temíem que el seu projecte fos una fantasia que s'havia d'esvair al contacte amb la realitat. Efectivament, no ens van tornar a parlar d'aquest assumpte, i tot va quedar en no-res[121].

Divendres 22 d'octubre en Mateu els va donar bones notícies. L'expedició de sortida era assumpte resolt, i a molt curt termini. D'un dia a un altre arribaria a Barcelona un tal Pallarès. Va ser llavors quan sant Josepmaria va encarregar a en Juan Jiménez Vargas que anés a València a buscar en Paco Botella i en Pedro Casciaro.

Però el diumenge 24 d'octubre apareixia en la premsa catalana una notícia alarmant. La vigilància de la frontera dels Pirineus havia sorprès una de les expedicions. *La Vanguardia* destacava el succés a grans titulars: 'Com van ser capturats

nou fugitius. Un va quedar mort i altres tres ferits'[122]. Probablement es tractava de l'expedició organitzada per Vilaró, el que va faltar a la cita amb en Juan Jiménez Vargas.

En reforçar-se la vigilància en els llocs de frontera van desaparèixer els senyals dels intermediaris i es van evaporar fins als més lleus indicis d'organitzacions clandestines. S'imposaven uns dies d'espera i preparatius, que van ser una prova molt dura per a sant Josepmaria.

Diumenge 31 d'octubre van trobar-se amb Mateu el Lleter, que els va donar esperances, ja que hi havia organitzada una nova expedició.

El 6 de novembre, sant Josepmaria va enviar una targeta a l'Isidoro Zorzano, redactada de manera que burlés la censura: ***Suposo que tota la família estarà bé. Aquí estan encantats i, d'un moment a un***

altre, sortirà l'avi a casa d'en José Ramon, amb els set petits néts seus[123].

Cada dia passàvem per la lleteria - recorda en Juan Jiménez Vargas- amb l'esperança de trobar l'avís decisiu, però ja ben entrat novembre, el comunicat diari continuava dient que encara no havia arribat Pallarès, de manera que enteníem que encara no havia arribat l'ordre de marxa.

Suposàvem que la retransmissió de notícies estava a càrrec d'algú del poble, que tenia recursos per anar i venir a Barcelona sense aixecar sospites. Tot i que estàvem convençuts que tot anava bé -Mateu, el lleter de Peramola, cada dia es mostrava més optimista- i que la sortida era imminent, l'espera seguia posant a prova la nostra paciència[124].

Però la partida es va retardar encara un parell de setmanes. El 14 de novembre en Manolo es va traslladar

a viure a casa d'en Josep Maria Alvira Claveria, el cosí d'en Tomàs[125].

Per fi, el 16 de novembre, en Mateu va assenyalar en ferm la data de partença. Sortirien de Barcelona el divendres 19 de novembre. Va donar també les indicacions necessàries sobre el mitjà de transport, les parades i les contrasenyes per donar-se a conèixer als enllaços. Es van manipular per darrera vegada els documents amb els afegits que calien[126]. Sant Josepmaria, que anava encara amb americana i corbata, a to amb el seu càrrec d'Intendent del Consolat d'Hondures, va haver de canviar molt aviat d'indumentària[127].

**Estació d'autobusos *Alsina Graells*. Ronda Universitat 4.
Actual Hotel Jazz**

Va arribar l'hora dels comiats. El mateix dia sant Josepmaria va enviar diverses cartes i postals: a l'Isidoro,

al cònsol d'Hondures i dues targetes a la Lola Fisac[128], la germana d'en Miguel. La segona deia:

Barcelona - 19-novembre-937

Estimada amiga: Quatre lletres, per dir-te que avui surt l'avi amb les seves nétes, a casa d'en José Ramón. Ell diu que t'escriurà d'aquí a un mes. T'abraça. Josepmaria[129].

Després es va acomiadar d'en Mateu el Lleter, demostrant-li el seu agraïment, de la família Montagut Suelves i de la família Albareda. També la senyora Rafaela va sentir la marxa dels seus hostes.

El divendres 19 de novembre, el fundador de l'Opus Dei i cinc dels seus acompanyants (en Juan Jiménez Vargas, en Paco Botella, en Pedro Casciaro, en Miguel Fisac i en José María Albareda) van agafar el cotxe de línia cap a la Seu d'Urgell, que

sortia de Barcelona a la una de la tarda. En José María Albareda es va encarregar de comprar els bitllets.

En Manolo Sainz de los Terreros i en Tomás Alvira sortirien de Barcelona dos dies més tard, perquè el grup no fos tan nombrós que pogués aixecar sospites.

Sant Josepmaria, en José María i en Juan es van col·locar als seients de la part davantera, i en les files del darrere: en Pere, en Paco i en Miguel[130].

Començava el Pas dels Pirineus.

[1] José Ramón Herrero Fontana (1917-2013). Conegué sant Josepmaria el 1932 a Madrid, quan estudiava primer de Dret.

[2] José María Albareda Herrera (1902-1966). Catedràtic d'institut a Osca i Madrid, i després catedràtic de la Facultat de Farmàcia de la Universitat de Madrid. En crear-se el 1939 el Consejo Superior de Investigaciones Científicas, en fou nomenat secretari general, càrrec que ocupà fins a la seva mort. El 1959 rebé l'ordenació sacerdotal. El 1960 fou el primer rector de la Universitat de Navarra, fins a la seva mort.

[3] Pascual Galindo Romeo (1892-1990). Sacerdot, humanista i docent, especialitzat en l'estudi de la història d'Aragó. Va ser vicerector de la Universitat de Saragossa.

[4] Juan Jiménez Vargas (1913-1997). En aquells dies de 1937 tenia vint-i-quatre anys i havia acabat els estudis de Medicina. Conegué sant Josepmaria el 1932, i el 1933 s'incorporà a l'Opus Dei. Catedràtic de Medicina a Barcelona des de 1942,

el 1954 començà la Facultat de Medicina de la Universitat de Navarra.

[5] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[6] L'estudi més complet del que s'esdevingué aquests dies es troba a: Jordi Miralbell. *Días de espera en guerra. San Josemaría en Barcelona, otoño de 1937*. Palabra. Madrid, 2017.

[7] Notes d'una reunió familiar el 25.12.1968. AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 596.

[8] Manuel Sainz de los Terreros Villacampa (1908-1995). Enginyer de camins. Va conèixer sant Josepmaria el 1933. Fou un dels primers fidels de l'Opus Dei. Després del pas dels Pirineus el 1937, se'n desvinculà. Molts anys després, casat i amb fills, s'incorporà novament a l'Opus Dei com a Supernumerari.

[9] Tomás Alvira Alvira (1906-1992). Tenia trenta-un anys. Era llicenciat en ciències i professor d'institut. Al setembre de 1937 conegué sant Josepmaria, gràcies a en José María Albareda, que l'hi va presentar. S'incorporà a l'Opus Dei l'any 1947 i va ser un dels tres primers Supernumeraris de l'Obra. Es dedicà professionalment al món de l'educació. Actualment està obert el seu procés de canonització juntament amb el de la seva esposa Paquita Domínguez Susín (1912-1994).

[10] Pedro Casciaro Ramírez (1915-1995). Era estudiant d'arquitectura a Madrid. El gener de 1935 li presentaren sant Josepmaria, i poc després demanà l'admissió a l'Obra. En començar la guerra era a Alacant, i es trobà de nou amb sant Josepmaria l'octubre de 1937 a València. S'ordenà sacerdot el 1946 i

el 1949 començà el treball apostòlic de l'Obra a Mèxic.

[11] Francisco Botella Raduán (1915-1987). Coneixia sant Josepmaria des del començament del curs 1935-1936, a la Residència de Ferraz 50, a Madrid, mentre estudiava matemàtiques i arquitectura. Catedràtic a la Universitat de Barcelona i de Madrid. Ordenat sacerdot el 1946. Fou Consiliari de l'Opus Dei a Espanya.

[12] Diari del pas dels Pirineus. AGP, sèrie A.2, leg. 8, carp. 6, exp. 1 (manuscrit) i 2 (a màquina).

[13] Isidoro Zorzano Ledesma (1902-1943). Estudià el batxillerat a Logronyo, en el mateix curs que sant Josepmaria, i després estudià enginyeria industrial a Madrid. Fou, des de 1930, un dels primers membres de l'Opus Dei. Morí amb fama de santedat el 1943, després d'una llarga i dolorosa malaltia, i està

iniciada la seva causa de
canonització.

[14] Concha Suelves Montagut
(1860-1938), vídua de l'Agustí
Montagut Pardo (?-1917).

[15] Pilar Herrera Ginés (1872-1958),
vídua d'en Teodoro Albareda
Manguez (1869-1936).

[16] Dolores López-Pelegrín de La
Muela (1880?-1948), vídua d'en Luís
Díaz Sorolla (?-1926)

[17] Pilar Albareda Díaz (1925-2017).

[18] Dolores Albareda Díaz (1927-).

[19] María Luisa Albareda Díaz
(1928-2001).

[20] Luis Albareda Díaz (1931-1989).

[21] Manuel Albareda Díaz
(1934-2010).

[22] Records de la Pilar i la Dolores Albareda Díaz. 05.02.2015. DC, A-01.

[23] Carmen Montagut Suelves (1893-1980).

[24] Blanca Puig Montagut (1932-).

[25] Records de la Blanca Puig Montagut. 21.09.2013. DC, A-10.

[26] Records de la Pilar i la Dolores Albareda Díaz. 05.02.2015. DC, A-01.

[27] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. pp. 100-101.

[28] Notes d'una reunió familiar el 25.12.1968. AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 596.

[29] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[30] Mateu Molleví i Roca (1889-1955), casat amb la Concepció Ribera i Bach (1896-1984).

[31] Josep Molleví i Roca (1880-1943).

[32] Mateu Molleví i Serra (1906-?)

[33] Una breu síntesi d'aquests dies a Barcelona es troba a Jordi Piferrer. *El pas dels Pirineus*. Pagès editors. Lleida, 2012. pp. 27-35.

[34] AGP, biblioteca, P03, 1981, pp. 38-39.

[35] Rafaela Caballero Alcausa (1892-1983), vídua de l'Antonio Cornet Pomares (1879-1934).

[36] Margarita Alcausa Lobillo (1863-1957), vídua d'en Ramón Caballero Coris (1863-1901).

[37] Records de la Rafaela Caballero Alcausa. AGP, sèrie A.5, leg. 201, carp. 2, exp. 2.

[38] Ibid.

[39] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[40] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2 i 3.

[41] Ibid.

[42] Francisco Gayé Monzón (1915-1978). Era caixer de l'oficina principal del Banc Hispano Americà a Barcelona, al carrer Fontanella 6. DC, C-26.

[43] José María Alvira Clavería, fill de Julio Alvira Maza, un germà de la seva mare. Informació d'en Rafael Alvira Domínguez. (1942-). Catedràtic de Filosofia. DC, C-24.

[44] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[45] Ibid.

[46] AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 589.

[47] Memòries d'en Tomás Alvira.
Escrites el 1988. Inèdites. Fragments
a DC, C-24. Citat a Antonio Vázquez.
Tomás Alvira. Palabra. Madrid, 1997.
p. 94.

[48] AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 594.

[49] Records d'en Pedro Casciaro.
Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg.
203, carp. 2 i 3.

[50] Records d'en Francisco Botella.
Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg.
200.

[51] Records d'en Juan Jiménez
Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5,
leg. 221, carp. 1.

[52] Ibid.

[53] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2, exp. 4.

[54] Pilar Monzón Barberán (1881-1942). Una mestra singular, que estimulà la cultura al seu municipi de Villanueva de Gállego. Per aquest motiu li van dedicar un carrer. Conegué al pare d'en Tomàs Alvira, que també era mestre a Villanueva. DC, C-26.

[55] Records d'en Tomás Alvira. Escrits el 1976. AGP, sèrie A.5, leg. 192, carp. 4, exp. 5.

[56] Ibid.

[57] Ibid.

[58] Josep Pou de Foxà (1876-1947).

[59] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 200, carp. 1, exp. 3.

[60] Dolores Pou de Sáenz
(1907-2004).

[61] Carmen Escrivà de Balaguer, 'Tía
Carmen'. (1899-1957).

[62] Santiago Escrivà de Balaguer,
'Tío Santiago'. (1919-1994).

[63] Dolores Albás Blanc, 'L'Àvia'.
(1877-1941).

[64] Maria Rosa Visa Pou (1952-).
Neboda-néta d'en Josep Pou de Foxà.

[65] Carlos Albás Blanc (1869-1950).

[66] Records de la Maria Rosa Visa
Pou, 22.10.2013. DC, A-16.

[67] Ibid.

[68] Ibid.

[69] Francesc Pou i Obiol
(1919-?), Joaquim Pou i Obiol
(1920-1973).

[70] Carta a l'Isidoro Zorzano, des de Barcelona. AGP, sèrie A.3.4, carta-371020-1.

[71] La Vanguardia, 28 setembre 1937, p. 3.

[72] Pascual Galbe Loshuertos (1907-1940). Estudià amb sant Josepmaria la carrera de Dret a la Universitat de Saragossa. Es llicencià el 28 de setembre de 1928, amb unes notes excel·lents. El 1931 es casà a Saragossa amb la Maria Pilar Mompeón García.

[73] Notes d'una reunió familiar el 25.12.1968. AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 596.

[74] Records d'en Tomás Alvira. Escrits el 1976. AGP, sèrie A.5, leg. 193, carp. 1, exp. 1.

[75] Ibid.

[76] Al mateix edifici del Palau de Justícia de Barcelona hi havia una sèrie de pisos destinats a habitatge per al president de l'Audiència i altres alts funcionaris. S'entrava pel carrer de Buenaventura Muñoz 1-3. Els pisos els gestionava la Mutualitat Judicial. Ara aquests habitatges no existeixen, i en el seu lloc hi ha despatxos i altres dependències de treball. El president de l'Audiència hi va viure fins als anys 1980 aproximadament. Aquests pisos no estaven adjudicats a un càrrec, sinó que els ocupaven els alts funcionaris segons les necessitats. El 1937 el president era Josep Andreu i Abelló, que seguia vivint al seu domicili de Barcelona. Per això no seria d'estranyar que Pascual Galbe ocupés un d'aquests pisos.

[77] Notes d'una reunió familiar el 25.12.1968. AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 597.

[78] Records d'en Tomás Alvira.
Escrits el 1976. AGP, sèrie A.5, leg.
193, carp. 1, exp. 1.

[79] Notes d'una reunió familiar el
10.11.1969. AGP, biblioteca, P03,
1981, p. 598.

[80] Esmentat a AVP-II, p. 175, nota
122.

[81] Certificat de la Direcció General
de Seguretat. Jefatura Superior de
Policia de Barcelona. 28.02.1948.
Aquest i altres documents es troben
al Centro Documental de la Memòria
Històrica, carrer Gibraltar 2,
Salamanca. Expedient d'en Pascual
Galbe Loshuertos.

[82] Records de Pilar Galbe
Mompeón, filla de Pascual. Març
2017. DC, C-19

[83] Miguel Fisac Serna (1913-2006).
Nasqué a Daimiel (Ciudad Real). Era
estudiant d'arquitectura. Va conèixer

sant Josepmaria a la Residència DYA, del carrer Ferraz, durant el curs 1935-1936. Va formar part de l'Opus Dei uns anys, fins que ho va deixar el 1955.

[84] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. pp. 95-98.

[85] Blanca Montagut Suelves. *Blanquita (1906-1955)*.

[86] Manuel Puig Ametller (1895-1966).

[87] Juan Puig Montagut (1927-1997).

[88] Blanca Puig Montagut (1932-).

[89] Records de la Blanca Puig Montagut. 21.09.2013. DC, A-10.

[90] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[91] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. pp. 99.

[92] Records de la Blanca Puig Montagut. 21.09.2013. DC, A-10.

[93] Apunts d'en Manolo Sainz de los Terreros. Escrits el 1937. AGP, sèrie A.2, leg. 8, carp. 5, exp. 10.

[94] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[95] Ignasi Forcada Salvadó (1937-). Advocat. Va formar part del consell de la Delegació de l'Opus Dei a Catalunya. Els anys 1972-73-74 acompanyà sant Josepmaria en les estades a Castelldeusa (Premià de Dalt).

[96] Records de l'Ignasi Forcada. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 324, carp. 1, exp. 1.

[97] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. p. 103.

[98] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2 i 3.

[99] Records d'en Francisco Botella. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 200.

[100] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[101] Ibid.

[102] Diari del pas dels Pirineus. AGP, sèrie A.2, leg. 8, carp. 6, exp. 1 (manuscrit) i 2 (a màquina).

[103] El 6 d'octubre de 1932, mentre es trobava en uns dies de recés al convent dels Carmelitans Descalços de Segòvia, sant Josepmaria va tenir la moció interior d'invocar per

primera vegada els tres Arcàngels - sant Miquel, sant Gabriel i sant Rafael- així com els Apòstols -sant Pere, sant Pau i sant Joan-, als quals va encomanar la feina de ser patrons dels apostolats de l'Opus Dei.

[104] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[105] Records d'en Tomás Alvira. Escrits el 1976. AGP, sèrie A.5, leg. 193, carp. 1, exp. 1.

[106] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2 i 3.

[107] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. pp. 104-105.

[108] Notes d'una reunió familiar, sense data. AGP, biblioteca, P03, 1981, p. 263.

[109] AVP-II, p. 183, nota 142.

[110] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[111] AVP-II, p. 160, nota 83.

[112] Casciaro, Pedro. *Soñad y os quedaréis cortos*. Rialp. Madrid, 1998. p. 91 i 96.

[113] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[114] Record de l'Àngels Guàrdia Veciana (1943-). *Economista*. Amiga d'una filla d'en Tomàs Alvira. Desembre 2013.

[115] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[116] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2 i 3.

[117] AVP-II, p. 160 i nota 82.

[118] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[119] Records d'en Tomás Alvira. Escrits el 1976. AGP, sèrie A.5, leg. 193, carp. 1, exp. 1.

[120] Records d'en Pedro Casciaro. Escrits el 1975. AGP, sèrie A.5, leg. 203, carp. 2 i 3.

[121] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[122] *La Vanguardia*. Barcelona, 24.10.1937.

[123] Carta a l'Isidoro Zorzano, des de Barcelona. AGP, sèrie A.3.4, carta 371106-1.

[124] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[125] Apunts d'en Manolo Sainz de los Terreros. Escrits el 1937. AGP, sèrie A.2, leg. 8, carp. 5, exp. 10.

[126] Records d'en Juan Jiménez Vargas. Escrits el 1980. AGP, sèrie A.5, leg. 221, carp. 1.

[127] AVP-II, pp. 182-183.

[128] Dolores Fisac Serna (1909-2005). Una de les primeres dones de l'Opus Dei, institució a la qual pertanyia des del 1937. Juntament amb la mare i la germana de sant Josepmaria, participà en la gestió domèstica de les primeres residències d'estudiants i centres de l'Opus Dei durant la postguerra.

[129] Carta a la Dolores Fisac, des de Barcelona. AGP, sèrie A.3.4, carta 371119-1.

[130] AVP-II, p.186.

pdf | document generat
automàticament des de [https://
opusdei.org/ca-ad/article/josep-
masabeu-capitol-3-estada-mes-llarga-
sant-josepmaria-barcelona/](https://opusdei.org/ca-ad/article/josep-masabeu-capitol-3-estada-mes-llarga-sant-josepmaria-barcelona/) (17/03/2026)